

**РОЗВИТОК МОВЛЕННЄВОЇ КУЛЬТУРИ ПСИХОЛОГА
ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ
НАВЧАННЯ**

ORCID: 0000-0001-5648-0128

Стаття присвячена аналізу ефективності використання інтерактивних методів навчання у розвитку мовленнєвої культури психолога, зокрема окреслено підходи науковців щодо створення освітнього середовища та методики організації інтерактивного навчання. Акцентується увага на важливості розвитку мовленнєвої культури психолога як складника його професійної компетентності через залучення до інтерактиву.

Метою дослідження є аналіз теоретичних та практичних підходів до проблеми використання інтерактивних методів навчання у розвитку мовленнєвої культури психолога у сучасній психолого-педагогічній науці, обґрунтування та відбір інтерактивних методів відповідно до цілей, змісту та програмних результатів навчання в умовах закладу післядипломної освіти.

Методологічною основою дослідження є положення гуманістичної парадигми філософії освіти; методологічні підходи (системний, гуманістичний, комунікативний, діяльнісний, компетентнісний і контекстний); положення про єдність пізнавальної теоретичної та практичної діяльності, активність суб'єкта в навчальній і мовленнєвій діяльності; психолого-педагогічні теорії інтерактивного, особистісного орієнтованого навчання, розвитку та саморозвитку мовленнєвої компетентності; специфічні принципи розвитку мовленнєвої культури майбутніх практичних психологів.

На основі вивчення та систематизації інтерактивних методів, досвіду викладання розроблено завдання здобувачам післядипломної освіти з дисципліни «Розвиток мовленнєвої культури

психолога». У відборі змісту практичних завдань та вправ враховували інформативність, наближеність до практичної діяльності психолога; орієнтацію на доступність та сприймання аудиторією з різними рівнями актуальної готовності; спрямованість на розвиток подальшої самоосвітньої діяльності та використання знань та умінь в їх практичній діяльності.

Використання інтерактивних технологій навчання дорослих окреслюють нові можливості, пов'язані з підвищенням ефективності навчального процесу за рахунок посилення пізнавального інтересу та міжособистісної взаємодії шляхом зовнішнього діалогу в процесі засвоєння навчального матеріалу. Інтерактивна діяльність забезпечує високий рівень професійної компетентності через включення учасників освітнього процесу в осмислене переживання індивідуальної й колективної діяльності для нагромадження досвіду, дозволяє викладачеві процес контролю та оцінки знань, умінь і навичок зробити більш гнучким і гуманним, оскільки інтерактивне навчання має характер співробітництва та довіри.

Ключові слова: андрагогіка, інтерактивне навчання, інтерактивні методи, мовленнєва культура психолога, мовна компетентність, розвиток мовленнєвої культури.

Постановка проблеми. Виклики сучасного освітнього середовища вимагають від викладача пошуку та запровадження технологій, що підготують майбутніх фахівців до професійної діяльності у відкритому суспільстві, самостійної взаємодії з динамічним світом професії. Тому запровадження інтерактивних технологій навчання в освітній процес закладів післядипломної освіти є досить актуальним і знаходить плідний відгук серед дорослих здобувачів освіти.

Проблема формування та розвитку мовленнєвої культури студентів - майбутніх практичних психологів закладів післядипломної освіти - стає все більш актуальною для успішної професійної діяльності, адже для практичного психолога важливо не лише володіти інформацією чи вміти опрацьовувати її, а й вчасно та якісно надавати іншим необхідні інформаційні відомості та матеріали. Важливим є розвиток мовленнєвої культури для майбутніх психологів, оскільки відповідно до Стандарту

вищої освіти України програмні результати навчання передбачають вміння «розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість; доступно і аргументовано представляти результати досліджень у писемній та усній формах, брати участь у фахових дискусіях» (Стандарт вищої освіти України: другий (магістерський) рівень, галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 Психологія (Стандарт), 2019).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз ступеня розробленості проблеми в психолого-педагогічній літературі, дає підстави зробити висновок, що теорію мовленнєвої діяльності досліджували науковці М.Жинкін, І. Зимня, О. Леонтьєв, аспекти формування мовленнєвої компетентності особистості було розкрито в дослідженнях Д. Белл, А. Тоффлер, І. Беха, Н. Бібік, О. Коваленко, М. Львов, С. Омельчук, В. Пасинок, О. Савченко, О. Бодальова, Л. Долинської, Ю. Ємельянова, Л. Петровської, Т. Піроженко, Н. Чепелева. Науковці О. Бондаренко, С. Болтівець, О. Варфоломєєва, Т. Ханецька, В. Семиченко, Ю. Паскевська проводили дослідження психологічних та психолінгвістичних особливостей професійного мовлення практичного психолога. Необхідною умовою розвитку комунікативної культури й мовленнєвої компетентності для здобуття успіху в усіх галузях життєдіяльності фахівців вважали дослідники Н. Волкова, Т. Гончар, І. Зимня, Н. Косенко, О. Опалюк, М. Пентиліук та ін.

Важливе значення мають роботи, де порушено питання тлумачення мовлення як головного чинника формування свідомості й комунікативної культури здобувачів вищої освіти (І. Кочан, О. Семенов, С. Шевчук, І. Юшук); особливостей культури спілкування, мовлення та мовленнєвого спілкування (Н. Бабич, Ф. Бацевич, Б. Головін, С. Іванова, Л. Мацько); культури спілкування та культура мовленнєвого спілкування особистості як вихованість особистості та вміння вести розмову (В. Гозман, О. Добрович, В. Кан-Калік, В. Пасинок); культури спілкування у контексті формування особистості психолога і його підготовки в умовах вищих навчальних закладів (Г. Абрамова, О. Бондаренко, Б. Головін, Р. Грановська, В. Семиченко, Т. Ханецька,

Ю. Паскевська). Науковці О. Бондаренко, Л. Долинська, Л. Карамушка, С. Максименко, Н. Пов'якель, Л. Терлецька, Н. Чепелєва, Т. Яценко досліджували питання підготовки практичного психолога у закладах вищої освіти.

Питанням розробки та використання інтерактивних технологій в освітньому процесі навчальних закладів різного рівня присвячені праці О. Пометун, Н. Побірченко, Г. Коберник, О. Комар, Т. Торчинської, М. Скрипник, О. Пашко, А. Вербицький, Л. Пироженко, С. Сисоєвої.

Водночас аналіз наукових праць із порушеної проблеми дає підстави для висновку, що залишаються не розкритими питання розвитку мовленнєвої культури психолога в освітньому середовищі закладів післядипломної освіти. Актуальність проблеми використання інтерактивних технологій навчання у закладі післядипломної освіти з розвитку мовленнєвої культури посилюється необхідністю не лише досягти конкретних результатів у навчанні, а й перетворити процес здобуття та передачі знань на цікавий та захопливий, який, окрім навчальної, виконує також розвивальну та творчо-пізнавальну функції.

Метою статті є аналіз теоретичних та практичних підходів до проблеми використання інтерактивних методів навчання у розвитку мовленнєвої культури психолога у сучасній психолого-педагогічній науці, обґрунтування та відбір інтерактивних методів відповідно до цілей, змісту та програмних результатів навчання в умовах закладу післядипломної освіти.

Методологічною основою дослідження є положення гуманістичної парадигми філософії освіти; методологічні підходи (системний, гуманістичний, комунікативний, діяльнісний, компетентнісний і контекстний); положення про єдність пізнавальної теоретичної та практичної діяльності, активність суб'єкта в навчальній і мовленнєвій діяльності; психолого-педагогічні теорії інтерактивного, особистісного орієнтованого навчання, розвитку та саморозвитку професійних якостей особистості; специфічні принципи розвитку мовленнєвої культури майбутніх практичних психологів.

Для реалізації мети дослідження було використано такі методи: теоретичні: аналіз і синтез, зіставлення, узагальнення і систематизація лінгвістичної, психолого-педагогічної, методичної літератури з теми

дослідження; аналіз програмно-методичного забезпечення формування (розвитку) мовленнєвої компетентності здобувачів вищої освіти; розроблення змісту і методики використання інтерактивних методів у розвитку мовленнєвої культури в умовах післядипломної освіти; емпіричні: спостереження за освітнім процесом, анкетування, бесіди.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Проблеми освіти дорослих в багатьох європейських країнах розглядаються серед стратегічних цілей розвитку суспільства.

«Андрагогіка (від гр. *aner, andros* – дорослий чоловік, зрілий муж + *ago* – веду) – наука про навчання дорослих, котра обґрунтовує діяльність дорослих, що навчаються, та тих, що навчають, за організацією процесу навчання (Скрипник, 2013 : 33).

В організації діяльності суб'єктів навчання за андрагогічною моделлю (Скрипник, 2013) необхідно враховувати:

- у діяльності здобувача вищої освіти: рівень його сформованості як особистості, незалежне економічне, юридичне, соціальне і психологічне становище, великий життєвий досвід, наявність серйозних проблем, для розв'язання яких необхідно навчатися, орієнтація на швидке використання отриманих у процесі навчання знань, умінь і навичок;

- у діяльності викладача (андрагога): функція консультанта, експерта з технології навчання.

Серед найбільш загальних принципів організації процесу навчання дорослих людей науковець С. Сисоєва називає: пріоритет самостійного навчання, принцип спільної діяльності, принцип опори на досвід учня-дорослого, індивідуалізація навчання, системність навчання, контекстність навчання, принцип актуалізації результатів навчання, принцип елективності навчання, принцип розвитку освітніх потреб, принцип свідомого навчання (Сисоєва, 2011). Однією з умов ефективного використання андрагогічних принципів навчання та певних технологій навчання дорослих є короткий термін навчання, який вимагає застосування інтерактивних методів та форм роботи.

Обґрунтовуючи необхідність розвитку мовленнєвої культури психолога, науковець В. Семиченко наголошує, що «... у процесі як безпосередньої взаємодії з клієнтом, так і в процесі осмислення її

результатів, визначення подальшої стратегії психолог висуває численні гіпотези щодо сутності подій, що відбуваються, підводить під певні поняття, категоризує відповідні явища, здійснює різноманітні смислові інтерпретації і перевіряє їх на істинність, переводить ці гіпотези і їх інтерпретації у доступну для іншої людини форму, формулює відповідні рекомендації і т.ін.» (Семиченко, 2016 : 192)

Аналіз теорії та практики мовленнєвої підготовки в умовах модернізації вищої освіти, власний досвід викладацької роботи дав змогу конкретизувати комплекс провідних методологічних підходів до розвитку мовленнєвої культури психолога:

- системний підхід дає змогу розкрити цілісність і єдність процесу підготовки особистості до мовленнєвої діяльності в майбутній професійній діяльності практичного психолога;

- гуманістичний - сприяє формуванню освітнього середовища у закладі післядипломної освіти;

- особистісно орієнтований - має на меті забезпечити студентоцентризовані підходи у відборі форм і методів роботи з розвитку мовленнєвої культури психолога;

- комунікативний - сприяє формуванню у студентів професійної мовленнєвої компетентності шляхом розвитку й удосконалення усіх видів комунікативної діяльності, що спонукають майбутніх психологів до активного спілкування;

- діяльнісний - орієнтує на реалізацію практики мисленнєво-мовленнєвої діяльності в різних ситуаціях навчального та професійного спілкування, сприяє виробленню у студентів умінь практичного застосування засвоєних знань;

- компетентнісний - спрямовує на формування та розвиток риторичної компетентності в системі загальних і предметних компетентностей як інтегрованих особистісних утворень;

- контекстний - надає можливості оптимізувати зміст, засоби, форми, методи, технології мовленнєвої культури в закладі післядипломної освіти, етапи набуття досвіду мовленнєвої діяльності здобувачів вищої освіти.

Сутність зазначених підходів конкретизується в системі дидактичних принципів, урахування яких сприяє ефективній професійній

підготовці майбутніх психологів у закладі післядипломної освіти відповідно до викликів подальшої професійної діяльності. Зокрема, для розвитку мовленнєвої культури психолога важливим є дотримання принципу мисленнєво-мовленнєвої активності, діалогічності, педагогічного партнерства, інтегрування мовленнєвих і психологічних знань і вмінь, що передбачає застосування в мовленнєвій підготовці інтерактивних технологій навчання.

У нашому дослідженні інтерактивне навчання в післядипломній освіті – це «... навчання, сутність якого полягає в організації спільного процесу пізнання, коли знання здобуваються в спільній діяльності через діалог, полілог між собою й андрагогом, а також завдяки прямій взаємодії з навчальним середовищем, що забезпечує високий рівень мотивації до навчання і моделює реальність, у якій учасники знаходять для себе галузь застосування набутого досвіду; співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове навчання в співпраці)» (Скрипник, 2013 : 63).

Суть інтерактивного навчання полягає у тому, що навчальний процес відбувається шляхом постійної, активної взаємодії всіх студентів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці) де і студент, і викладач є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють (Пометун, Побірченко & Торчинська, 2008).

Серед професійних компетентностей практичного психолога важливим є розвиток мовленнєвої культури, що інтерпретується як комплексне системне утворення особистості фахівця, що виступає складником поведінкового компонента культури його спілкування і має місце на фазі реалізації ним мовленнєвих дій у зовнішньому плані за допомогою мовленнєвих засобів, адекватних цілям професійного спілкування (Ханецька, 2012). У структуру культури мовленнєвого спілкування психолога включаємо розвиток таких компонентів: професійні комунікативні знання про засоби мовленнєвого спілкування; вміння формулювати професійні висловлювання (за критеріями правильності, доцільності, зрозумілості) за допомогою мовленнєвих засобів, що відповідають цілям професійної діяльності; комунікативно-

мовленнєві навички спілкування, володіння якими забезпечує вміння формулювати професійні висловлювання.

У межах психології мовлення компетентність розглядають як сукупність наявних у суб'єктивному досвіді мовних та мовленнєвих знань (Паскевська, 2006); при визначенні комунікативної культури мовну та мовленнєву компетентності виділяють із-поміж інших складників окремими структурними одиницями, причому зазвичай мовну компетентність визначають основою мовленнєвої.

На думку дослідника Пасинок В., про засвоєння індивідом основ мовленнєвої культури можна говорити в тому разі, якщо він оволодів:

- умінням грамотно добирати мовленнєві засоби залежно від мети спілкування;
- лексично-граматичними нормами мовлення;
- умінням будувати висловлювання логічно, точно, доречно;
- усіма видами мовлення, необхідними для успішної життєдіяльності в сучасному суспільстві;
- технікою мовлення (тон, тембр, дикція, інтонація, темп);
- сталими навичками публічного виступу;
- досвідом оптимальної мовленнєвої поведінки в професійно орієнтованій взаємодії, знанням етикету;
- здатністю вести діалог з максимальним урахуванням специфічних особливостей адресата;
- умінням створити позитивну емоційну атмосферу, вмінням слухати і чути, адекватно реагувати (Пасинок, 2012).

Обґрунтовуючи необхідність розвитку мовленнєвої культури психолога, науковець В. Семиченко наголошує, що «... у процесі як безпосередньої взаємодії з клієнтом, так і в процесі осмислення її результатів, визначення подальшої стратегії психолог висуває численні гіпотези щодо сутності подій, що відбуваються, підводить під певні поняття, категоризує відповідні явища, здійснює різноманітні смислові інтерпретації і перевіряє їх на істинність, переводить ці гіпотези і їх інтерпретації у доступну для іншої людини форму, формулює відповідні рекомендації і т.ін.» (Семиченко, 2016 : 192)

Вибір інтерактивних методів у викладанні дисципліни «Розвиток мовленнєвої культури психолога» обґрунтовується дидактичною

особливістю інтерактивного навчання дорослих - не від засвоєння теорії до практики, а від формування нового досвіду до його теоретичного осмислення через застосування. Це положення реалізується в умовах освоєння освітньо-професійної програми «Практична психологія», оскільки міжпредметними зв'язками в освоєнні змісту дисципліни є знання з граматики української мови, культури спілкування, професійної комунікації та професійно орієнтованих дисципліни, знання з яких здобуті в 1-2 семестрі або під час отримання попередньої вищої освіти.

Для організації інтерактивного навчання використовуємо методи:

- групові (фронтальної) роботи: «Мікрофон», «Незакінчені речення», «Мозковий штурм», «Навчаючи – учусь», «Ажурна пилка», «Аналіз ситуації», «Обговорення проблеми в колі», «Дерево рішень», «Сінквейн».

- колективної (кооперативної) роботи: «Робота в парах», «Перехресні групи», «Карусель», «Спільний проєкт», «Коло ідей», «Асоціативний куш», «Акваріум».

- ситуативного моделювання: «Рольова, ділова гра», «Тренінг», кейс-метод.

- опрацювання дискусійних питань: «Метод ПРЕС», «Займи позицію», «Зміни позицію», «Ток – шоу», «Дискусія», «Фишбоун».

Указані методи навчання можуть використовуватися в освітньому процесі як шкільної освіти, так і післядипломної освіти. Але методологія їх застосування є різною: в освіті дорослих застосування наведених технологій базується на андрагогічній моделі інтерактивного навчання, з урахуванням андрагогічних принципів навчання і відповідних їм засобів їх реалізації. Саме в цьому полягає динамічна природа інтерактивності, яка, зокрема, виявляється через вимогу щодо адаптивності технології до учня-недорослого або учня-дорослого (Сисоєва, 2011).

Для продуктивної інтерактивної роботи важливо створити відповідне освітнє середовище:

- інтеграційні вправи, які дозволяють учасникам освоїтись з групою, подбати про стосунки між учасниками;

- пояснити перебіг навчання і характер очікувань стосовно учасників, що забезпечить їм почуття безпеки;

- починати з простих і легких завдань, поступово збільшуючи вимоги

- робити ті кроки, які сприяють успіхам, а ризик поразки був мінімальним

- не порівнювати учасників між собою і не створювати конкуренції

- показувати, що кожний учасник має індивідуальний шлях. Показувати його успіхи, поцінювати досягнення, вказувати перспективи розвитку

- застосувати різноманітні методи і техніки так, щоб охопити всіх учасників, враховуючи їх індивідуальні потреби: говорити до «слухачів»; писати для «візуалізації» (Пашко, 2013).

У відборі змісту практичних завдань та вправ з розвитку мовленнєвої культури психолога в умовах післядипломної освіти були враховані такі вимоги:

1. Гранична інформативність, наближеність до практичної діяльності психолога, зважаючи на значно менший час, що відводиться для освоєння за заочною формою навчання та в рамках освіти дорослих;

2. Орієнтація на доступність та сприймання аудиторією з різними рівнями актуальної готовності;

3. Спрямованість на розвиток подальшої самоосвітньої діяльності та використання знань та умінь в їх практичній діяльності.

Наведемо приклади формулювання завдань з використання інтерактивних методів навчання, що засвідчили найбільшу ефективність для засвоєння навчального матеріалу.

З метою налагодження довірливих стосунків в групі використовуємо завдання, що спрямовані на пізнання один одного:

1. «Хочу про тебе дізнатися». Формулюйте різні типи запитань своїм одногрупникам.

2. «Презентація свого імені». Використовуючи метафори, підготуйте презентацію свого імені.

Одним із аспектів формулювання мовленнєвої культури психолога є розвиток діалогічного мовлення. «Діалогічне мовлення – розмова, бесіда двох або більше (полілог) учасників спілкування, які поперемінно висловлюють свої повідомлення. Характерною ознакою

діалогу є наявність в учасників спілкування інтересу не лише до інформації, але й до позиції того, хто говорить» (Калмикова, 2008, с.24).

Основні функції діалогу у розвитку мовленнєвої культури психолога: передавання інформації, соціального досвіду, культурної спадщини людства; регулювання стосунків, формування взаєморозуміння; забезпечення саморегуляції та саморозвитку особистості на основі «діалогу із собою» (рефлексивна функція), прийняття викладачем-андрагогом іншого як цінності, орієнтації на його неповторність тощо (Скрипник, 2013)

У практичній роботі використовуємо форми групової (фронтальної) роботи: «Мікрофон», «Незакінчені речення», «Навчаючи – учусь», «Аналіз ситуації», «Обговорення проблеми в колі»; колективної (кооперативної) роботи: «Робота в парах», «Перехресні групи», «Карусель», «Коло ідей».

Найбільш ефективними є такі завдання та вправи:

1. Змодельуйте типову ситуацію ділової телефонної розмови: а) телефонуєте Ви; б) телефонують Вам

2. Провести (зіграти в особах) телефонну розмову (не менше восьми реплік): а) психолога та матері підлітка; б) психолога та подружньої пари; в) психолога і підлітка. Що спільного і що відмінного є у структурі й етикеті цих розмов?

3. Проаналізуйте мовні засоби вияву емпатії в розмові з дитиною. Підготуйте діалог психолога зі школярем, використовуючи поради.

4. Побудуйте діалог (по чотири – п'ять реплік) психолога із клієнтом, використовуючи продуктивні способи активного слухання.

5. Використовуючи етикетні формули, змодельуйте стандартну ситуацію звернення до клієнта під час першої зустрічі (виконують два студенти). Розмістіть у правильній послідовності потрібні фрази у розмові.

6. Наведіть приклади комунікативного саботажу, що можливий у професійній сфері діяльності («Карусель»).

7. «Думка - одна, а розуміння – різне». Прочитайте монологи і запишіть усі свої варіанти відповіді на реакції: оцінювання, інтерпретація, підтримка, розпитування, розуміння. Наведіть приклад монологу для аналізу в групі.

Визначте, які принципи психологічного консультування були порушені в поданих нижче ситуаціях-діалогах та які помилки це спричинило

8. «Успішний психолог-консультант». Продовжіть речення «Успішний консультант – це...». Наведіть якості, які, на Вашу думку, роблять психолога-консультанта успішним. Переконайте роботодавця у своїх здібностях щодо виконання визначеного кола обов'язків.

9. «З'ясування проблем». Утворюємо «карусель» – клієнт, консультант.

Клієнт: «Моя проблема полягає в тому, що...».

Консультант – формує психологічний запит і визначає консультаційне завдання. Обговорення отриманих результатів. Труднощі, що виникають у ході консультативного діалогу, стиль консультативної взаємодії, вплив професійної «Я-концепції» на формулювання консультативної гіпотези, уміння цілеспрямовано структурувати консультативний процес.

Розвитку пізнавальних навичок особистості у професійній сфері, умінню самостійно конструювати знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, розвитку критичного мислення сприяє використання методу проєктів через залучення студентів до організаційно-діяльнісної гри у групах «Як започаткувати психологічну практику?». Студентам пропонується створити концепцію діяльності, розробити план розвитку, підготувати презентацію сільної діяльності. На рефлексивному етапі заняття обговорюємо, які типи мовленнєвого впливу використовували, виконуючи завдання.

3 метою дотримання у майбутній психологічній практиці принципів мовленнєвого впливу студентам пропонуються завдання:

1. Прочитайте поради чеського письменника і соціолога Іржі Томана та випишіть основні. Користуючись цими порадами, підготуйте коротку розповідь про своє захоплення. Під час виступу використовуйте принципи мовленнєвого впливу.

2. «Комплімент». Яку роль компліменти відіграють у взаємодії? Доповніть поданий перелік, зробіть компліменти одногрупникам.

3. «Знайди свою тему». Оберіть одне слово: «радість», «випадок», «лінь», придумайте тему для монологу чи полілогу. Тема має

відповідати таким умовам: бути оптимістичною; характеризуватися багатопроBLEMністю (інтегрувати декілька проблем); вирішуватися на базі особистого досвіду; бути цікавою для аудиторії. За обраним словом створюються групи. Теми обговорюються у групах, групи готують висловлювання з узгодженої теми.

4. Підготуйте три варіанти короткої розповіді про цікаву подію з Вашого життя, що орієнтовані на різні типи слухачів, які відрізняються соціальним статусом, віком, реальністю чи уявністю існування, рівнем обізнаності із предметом мовлення, інтелектуальним та емоційним типами сприйняття. Запишіть її план, визначте деталі, про які Ви будете розповідати в групі, підготуйте коментар до них. Запишіть і відредагуйте текст.

5. «Риса, яку я найбільше ціную в людях». Підготуйте розповідь (історію, притчу) про рису, яку Ви найбільше цінує в людях. Почувши Вашу розповідь (історію, притчу), інші учасники групи мають зрозуміти, про яку рису йдеться.

Під час опрацювання змісту теми «Культура професійного дискусивно-полемічного спілкування» використовуємо методи опрацювання дискусійних питань: «Метод ПРЕС», «Займи позицію», «Зміни позицію», «Ток – шоу», «Дискусія» через виконання таких завдань:

1. «Диспут». Учасники розподіляються на дві команди. За допомогою жереба з'ясовується, яка команда буде займати одну з позицій якого-небудь проблемного питання, наприклад: прихильники і противники "паління", "роздільного харчування" і т. п. Аргументи на користь тієї чи іншої точки зору члени команд висловлюють по черзі. Обов'язковою вимогою для учасників гри є підтримка міркувань суперників і з'ясування сутності аргументації. У процесі диспуту той із членів команди, чия черга висловлюватися наступним, має реагувати ("повторення" і «ехо-техніка»), ставити "уточнювальні запитання"; якщо зміст аргументації недостатній, то в такому випадку можна використати "парафраз". Аргументи на користь позиції своєї команди дозволяється висловлювати лише після того, як промовець тим чи іншим способом просигналізує, що його зрозуміли правильно (кивок головою, "так, саме це я і мав на увазі").

2. Переконайте опонента, що: “Поетами народжуються, а ораторами стають” (Цицерон).

3. Використовуючи матеріали періодичних видань, підготуйтеся до дискусії «Чому ми упереджено ставимося до психотерапевтів?»

Для аналізу конкретних ситуацій використовуємо кейс-метод. «Суть методу полягає в тому, що учасникам пропонують осмислити ситуацію, опис якої водночас не тільки відображає практичну професійну проблему, а й актуалізує комплекс знань, які необхідно засвоїти при розв’язанні цієї проблеми. Причому сама проблема не має однозначних вирішень. Кейс представляє рольову систему» (Скрипник, 2013 : 26).

Використання кейс-методу сприяє формуванню програмних результатів навчання (Стандарт, 2019): у процесі співставлення та оцінки психологічних ситуацій, визначення логіки розвитку ситуації формує здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження; пошук нової інформації для вирішення психологічних ситуацій – здатність до процесу учіння та відбору доцільної інформації; всебічне осмислення ситуації – системне мислення; вироблення поведінки в змінних ситуаціях аналізу – готовність до змін та гнучкість; постійний пошук відповіді в ситуації відносно практичного результату – здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію; уміння аргументувати та відстоювати свою точку зору - завзятість та цілеспрямованість; постійне висловлювання своєї позиції, вміння слухати та розуміти співрозмовника - комунікативні здібності; пошук шляхів вирішення проблеми в кейсі – конструктивність; постійна колективна взаємодія, конкуренція - здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.

Реалізація інтерактивного навчання потребує від викладача створення певних умов, що надають інші можливості для організації освітнього процесу:

- багатосторонній тип комунікації, що відтворюється в освітньому процесі;
- сприятлива, позитивна психологічна атмосфера під час занять;

- норми спільної праці, що виробляються викладачем разом із здобувачами вищої освіти;

- обладнання навчальної аудиторії й різноманітні матеріали, що учасники освітнього процесу можуть використовувати під час занять (Пометун та ін., 2008).

Студенти Інституту післядипломної освіти, що вивчали дисципліну у 2018-2019 н.р., 2019-2020 н.р. (178 опитаних), серед позитивних сторін використання інтерактивних методів навчання у вивченні дисципліни «Розвиток мовленнєвої культури психолога» відзначають:

– можливість брати участь у різноманітних видах навчальної діяльності: ігри, дискусії, робота в малих групах, міні-лекціях;

– спільно вирішувати проблеми;

– занурюватися в реальну атмосферу співробітництва з вирішення проблем відповідно до інтересів і психологічних запитів;

– можливість взаємодіяти між собою, обмінюватися інформацією;

– моделювати ситуації, наближені до практики психолога;

– оцінювати діяльність колег і власну поведінку.

Таким чином, використання інтерактивних технологій навчання дорослих окреслюють нові можливості, пов'язані з підвищенням ефективності навчального процесу за рахунок посилення пізнавального інтересу та міжособистісної взаємодії шляхом зовнішнього діалогу в процесі засвоєння навчального матеріалу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Практика використання інтерактивних методів і форм роботи у викладанні курсу «Розвиток мовленнєвої культури психолога», опитування здобувачів вищої освіти, результати освітньої діяльності дають підстави зробити висновок про високу ефективність та позитивні результати інтерактивного навчання дорослих. Зокрема, інтерактивні методи навчання дозволяють інтенсифікувати процес розуміння, засвоєння й творчого застосування знань при вирішенні практичних завдань. Якщо форми й методи інтерактивного навчання застосовуються регулярно, то у студентів формуються продуктивні підходи до оволодіння інформацією, зникає страх висловити неправильне припущення і встановлюються

довірливі відносини з викладачем. Інтерактивне навчання підвищує мотивацію, що дає емоційний поштовх до розширення знань, дає досвід діалогічної пізнавальної діяльності, соціально-моральних комунікативних стосунків. Інтерактивна діяльність забезпечує високий рівень професійної компетентності через включення учасників освітнього процесу в осмислене переживання індивідуальної й командної роботи; дозволяє викладачеві процес контролю та оцінки знань, умінь і навичок зробити більш гнучким і гуманним, оскільки інтерактивне навчання має характер співробітництва та довіри.

Наразі в освіті нові виклики - використання дистанційних технологій - саме на удосконалення та розширення можливостей інтерактиву в дистанційному навчанні спрямовані наші подальші розвідки.

Література

1. Інтерактивні технології: теорія та методика : Посібник для викладачів ПТУ, коледжів та всіх тих, хто цікавиться застосуванням інтерактивних технологій у навчальному процесі задля його вдосконалення / Пометун О.І., Побірченко Н.С., Коберник Г.І., Комар О.А., Торчинська Т.А. – Умань-Київ, 2008. – 94 с.

2. Пасинок В.Г. Основи культури мовлення : Навч. пос. / Пасинок В.Г. – К. : Видавництво «Центр учбової літератури», 2012. – 184 с.

3. Паскевська Ю. А. Формування мовленнєвої компетентності майбутніх психологів у процесі професійної підготовки : Дис... канд. психол. наук.: 19.00.07 / Запорізький національний ун-т. — Запоріжжя, 2006. — 207 с.

4. Пашко О. Навчання дорослих: виклики, специфіка, інтерактивні методи. Український досвід в регіональному економічному розвитку: посібник / О. Пашко. — Львів : Галицька видавнича спілка. — 2013. — 108 с.

5. Психологія мовлення і психолінгвістика: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Калмикова Л.О., Калмиков Г.В., Лапшина І.М., Харченко Н.В.; За заг. ред. Л.О.Калмикової. – К. : Переяслав-Хмельницький педагогічний інститут, в-во “Фенікс”, 2008. – 245 с.

6. Сисоєва С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих : Навчально-методичний посібник / Сисоєва С.О.; НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. – К. : ВД «ЕКМО», 2011. – 324 с.

7. Семиченко В. Розвиток мовленнєвої культури майбутніх психологів як важлива складова професійної підготовки / В. Семиченко // Науковий вісник МНУ імені В.О. Сухомлинського. Психологічні науки. – №1 (16). – 2016. – С. 192-197

8. Скрипник М. І. Інтерактивні технології в післядипломному навчанні: довідник / М. І. Скрипник ; НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти». – К., 2013. – 202 с.

9. Стандарт вищої освіти України: другий (магістерський) рівень, галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 Психологія / Затверджено та введено в дію наказом МОН України від 24.04.2019 р. №564. – К., 2019. – 14 с.

10. Ханецька Т. І. Культура мовленнєвого спілкування психолога : Навчальний посібник для студ. вищ. навч. закладів. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. – 328 с.

References

1. Interaktyvni tehnologiyi: teoriya ta metody`ka : Posibny`k dlya vy`kladachiv PTU, koledzhiv ta vsix ty`x, xto cikavy`t`sya zastosuvanniam interaktyvny`x tehnologij u navchal`nomu procesi zadlya jogo vdoskonalennya / Pometun O.I., Pobirchenko N.S., Koborny`k G.I., Komar O.A., Torchy`ns`ka T.A. – Uman`-Ky`yiv, 2008. – 94 s.

2. Pasy`nok V.G. Osnovy` kul`tury` movlennya : Navch. pos. / Pasy`nok V.G. – K.: Vy`davny`cztvo «Centr uchbovoyi literatury`, 2012. – 184 s.

3. Paskevs`ka Yu. A. Formuvannya movlennyevoyi kompetentnosti majbutnix psy`xologiv u procesi profesijnoyi pidgotovky` : Dy`s... kand. psy`xol. nauk.: 19.00.07 / Zaporiz`ky`j nacional`ny`j un-t. — Zaporizhzhya, 2006. — 207 s.

4. Pashko O. Navchannya dorosly`x: vy`kly`ky`, specy`fika, interaktyvni metody`. Ukrayins`ky`j dosvid v regional`nomu ekonomichnomu rozvy`tku: posibny`k / O. Pashko. – L`viv: Galy`cz`ka vy`davny`cha spilka. – 2013. – 108 s.

5. Psy`xologiya movlennya i psy`xolingvisty`ka: Navchal`ny`j posibny`k dlya studentiv vy`shhy`x navchal`ny`x zakladiv / Kalmy`kova L.O., Kalmy`kov G.V., Lapshy`na I.M., Xarchenko N.V.; Za zag. red.

L.O.Kalmy`kovoyi. – K.: Pereyaslav-Xmel`ny`cz`ky`j pedagogichny`j insty`tut, v-vo “Feniks”, 2008. – 245 s.

6. Sy`soyeva S.O. Interakty`vni texnologiyi navchannya dorosly`x: navchal`no-metody`chny`j posibny`k / Sy`soyeva S.O.; NAPN Ukrayiny`, In-t pedagogichnoyi osvity` i osvity` dorosly`x. – K.: VD «EKMO», 2011. – 324 s.

7. Semy`chenko V. Rozvy`tok movlennyevoyi kul`tury` majbutnix psy`xologiv yak vazhly`va skladova profesijnoyi pidgotovky` / V. Semy`chenko // Naukovy`j visny`k MNU imeni V.O. Suxomly`ns`kogo. Psy`xologichni nauky`. - #1 (16). - 2016. – S. 192-197

8. Skry`pny`k M. I. Interakty`vni texnologiyi v pislyady`plomnomu navchanni: dovidny`k / M. I. Skry`pny`k ; NAPN Ukrayiny`, DVNZ «Un-t menedzh. osvity`». – K., 2013. – 202 s.

9. Standart vy`shhoyi osvity` Ukrayiny`: drugy`j (magisters`ky`j) riven`, galuz` znan` 05 Social`ni ta povedinkovi nauky`, special`nosti 053 Psy`xologiya / Zatverdzheno ta vvedeno v diyu nakazom MON Ukrayiny` vid 24.04.2019 r. #564. – K., 2019. – 14 s.

10.Xanecz`ka T. I. Kul`tura movlennyevogo spilkuvannya psy`xologa: navchal`ny`j posibny`k dlya stud. vy`shh. navch. zakladiv. - K. : Vy`d-vo NPU im. M. P. Dragomanova, 2012. – 328 s.

Moroz L.V.

DEVELOPMENT OF SPEECH CULTURE OF PSYCHOLOGIST BY USING INTERACTIVE METHODS OF TEACHING

The article is dedicated to anasysis of efficiency of using interactive methods of teaching in development of speech culture of psychologists, in particular, it gives an outline of scientific approaches to creating educational environment and methods of interactive education. The emphasis is made on the importance of development of speech culture of psychologists as an element of their professional competence by engaging them in interactive work.

The goal of the research is analysis of theoretic and practical approaches to the issue of using interactive methods of teaching in developing speech culture of psychologists in modern pscyological and pedagogical science, substantiation and selection of interactive training methods to meet the goals, content and expected curriculum training results at the postgraduate education institutions.

Methodological basis of the research is humanistic paradigm of education; methodological approaches (systemic, humanistic, communicative, activity-based approach and context-based approach); idea of unity of cognitive theoretical and practical activity, activity of a subject in educational and speech activity; psychological and pedagogical theories of interactive, student-centered education, development and self-development of speech competence; specific principles of development of speech culture of future practical psychologists.

Based on examination and systematization of interactive methods and teaching experience, there were developed assignments for postgraduate education students in the course «Development of speech culture of psychologist». When selecting practical assignments content and exercises, the consideration was given to their informational and practical value for practicing psychologists; their accessibility to the students and different levels of audience preparedness; with the focus on further self-education and use of knowledge and skills in their practical work.

Interactive technologies of teaching adults open new opportunities for improving efficiency of education process by enhancing cognitive interest and interpersonal interaction through external dialogue in the course of mastering education content. Interactive activity provides for high level of professional competence by engaging participants of education process in their analytical realization of individual and collective (team) work to accumulate experience; enables the teacher to make the process of supervision and evaluation of knowledge and skills more flexible and humane, since interactive education is characterized by cooperation and trust.

Key words: *andragogy, interactive teaching, interactive methods, speech culture of psychologist, language competence, development of speech culture.*

Мороз Лариса Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, Інститут післядипломної освіти Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ.